

ДОСВІД СТУПЕНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИХ КОМПЛЕКСАХ В УКРАЇНІ І В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Михайло МАРЦИНЮК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Стаття містить аналіз науково-методичної літератури з питання ступеневої підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах в Україні і в країнах Європи. Розглядаються окремі проблеми підготовки фахівців та вивчається досвід організації навчально-наукових комплексів.

Ключові слова: навчально-наукові комплекси, підготовка фахівців, освітні технології, науково-методичне забезпечення, зміст освіти.

Постановка проблеми. Підготовка фахівців в Україні протягом тривалого часу проводилася за системою: середня школа, технікум, інститут, аспірантура, докторантура, курси підвищення кваліфікації. Перехід до ринкових відносин, зміна умов праці та виробництва вимагають впровадження нової системи освіти.

Структура ступеневої системи освіти України враховує вітчизняний та зарубіжний досвід. У її побудові використані закон України "Про освіту" (1996 р.) і Міжнародна стандартна класифікація освіти. Ступенева система освіти в Україні здійснюється за різними за змістом і тривалістю навчання послідовними освітніми і основними освітньо-професійними програмами з професійного напрямку.

Перспективним напрямом розвитку освіти в Україні є також створення системи закладів, поєднаних спільною метою, що визначається "Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу професійну освіту)" та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: наказ Міністерства освіти України № 86 від 4.03.98" [9].

Прийняте Положення про систему ступеневої освіти України забезпечує широкі можливості в задоволенні різноманітних культурно-освітніх потреб особистості, підвищення гнучкості загальнокультурної, загальноосвітньої, професійної і наукової підготовки фахівців. В концепції багатоступеневої освіти передбачається розробка методологічних та інтеграційних підходів у ступеневій підготовці фахівців [3].

Аналіз спеціальної літератури з проблеми дослідження свідчить, що незважаючи на вагомі результати досліджень, розробку і впровадження програм для підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів поза увагою дослідників залишилися важливі питання теоретичних та методичних основ ступеневої підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах [7].

Мета даного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні досвіду ступеневої підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах в Україні і в країнах Європи.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу щодо проблематики дослідження.
2. Проаналізувати досвід ступеневої підготовки фахівців у навчально-наукових комплексах в Україні і в країнах Європи.

Результати дослідження та їх обговорення. На сучасному етапі досліджуються різноманітні аспекти удосконалення ступеневої освіти в Україні, зокрема опрацьовується концепція вивчення психології у педагогічному вузі за умов переходу до багатоступеневої системи вищої освіти, викладання дисциплін гуманітарного циклу в педагогічному вузі в умовах багатоступеневої освіти, розробка та реалізація ступеневої освітньої програми підготовки викладачів тощо [9].

Вивчаючи досвід навчально-наукового комплексу "Економічна освіта," який було створено наказом Міністерства освіти і науки України при факультеті підготовки вчителів менеджменту і маркетингу Дрогобицького педагогічного інституту ім. І. Франка [2], ми з'ясували, що його мета і завдання - це координація спільної діяльності навчально-виховних закладів, підприємств, організацій та установ; впровадження системи ступеневої підготовки фахівців за наскрізними навчальними планами та програмами; формування змісту безперервної підготовки фахівців відповідно до Державних стандартів освіти; проведення спільних науково-дослідних робіт, апробація та використання результатів наукових досліджень, підготовка наукових кадрів, розробка навчально-методичного забезпечення; розробка робочих навчальних планів та програм дисциплін для всіх ступенів підготовки фахівців та здійснення підготовки фахівців наступного рівня з числа випускників навчально-виховних закладів, що входять у комплекс.

Комплекс і факультет менеджменту тісно співпрацюють з іншими навчальними закладами, такими як Тернопільська академія народного господарства, навчально-виробничими комбінатами та школами регіону. Викладачі факультету здійснюють практичну допомогу у викладанні економічних дисциплін у школах, розробляють методичні матеріали, випускають підручники, проводиться корекція і узгодження навчальних планів та програм [2].

Окрім цього, для єдиного підходу у формуванні змісту освіти в системі підготовки фахівців, оформленні науково-методичної документації та ефективного використання навчально-лабораторної бази комплекс забезпечує організацію творчих колективів викладачів для підготовки підручників, навчальних посібників та іншої навчально-методичної літератури для споріднених спеціальностей; налагодження зв'язків з підприємствами, організаціями, установами з метою спонсорської безкоштовної передачі науково-виховним закладам сучасного устаткування, приладів, матеріалів, приміщень, транспортних засобів.

Ще одним прикладом може бути навчально-виробничий комплекс у складі державного університету «Львівська політехніка», Львівського технікуму банківської справи, середньої школи № 87 м. Львова, першої Львівської гімназії, Львівського облуправління Національного банку України та асоціації банків Львівщини. Цей навчально-виробничий комплекс був об'єднанням навчальних закладів та банків і створений з такою метою: формування нового типу висококваліфікованих спеціалістів банківської сфери з сучасною фундаментальною та спеціальною підготовкою, забезпечення запитів банків у фахівцях від молодшого спеціаліста банківської справи до бакалавра, спеціаліста та магістра економіки, забезпечення безперервного багаторівневого процесу навчання, у якому перехід від етапу до етапу здійснюється за рахунок конкурсного відбору на основі співбесіди або рейтингу, організації перепідготовки і підвищення кваліфікації викладачів та банківських працівників у галузі банківської діяльності, фінансів, кредитування, банківського менеджменту, зовнішньоекономічної діяльності, комп'ютерної банківської справи тощо.

Це спрямовано на забезпечення соціального захисту студентів шляхом надання на певному етапі навчання відповідного кваліфікаційного рівня, об'єднання зусиль для підвищення якості підготовки фахівців з вищою освітою у навчальних закладах різних рівнів акредитації на основі погоджених навчальних планів та програм, робочих програм, забезпечення оптимальної послідовності вивчення дисциплін, раціонального використання матеріально-технічної бази навчальних закладів та банків для проведення навчального процесу, індивідуальної підготовки студентів згідно контрактів, спільної підготовки навчально-методичної літератури, підвищення кваліфікації викладачів та банківських працівників на базі навчальних закладів і банків; координації зусиль з питань науково-дослідних робіт, вирішення актуальних економічних проблем, організації спільних творчих колективів з метою спільної підготовки і видання наукових та методично-наукових збірників, проведення науково-економічних конференцій, семінарів, підготовки докторів та кандидатів економічних наук [10].

Навчально-науково-виробничий комплекс на базі Івано-Франківського державного технічного університету нафти і газу успішно функціонує протягом декількох років [6]. На перших етапах діяльності його склали технікуми України нафтогазового профілю: Дрого-

бицький нафтовий, Одеський газової і нафтової промисловості, Полтавський нафтовий та Київський геологорозвідувальний. Чисельною в цьому комплексі була група технікумів та професійних училищ машино-приладобудівного та автотранспортного профілю, серед яких: Дрогобицький механічний, Новороздольський політехнікум, Івано-Франківський автотранспортний, Чернівецький політехнікум, Калуський хіміко-технологічний технікум та ін. Всього в комплексі нараховувалося 12 технікумів, 7 вищих професійних і професійних училищ, 3 ліцеї, 2 гімназії, 3 виробничі організації, підприємства і установи.

Положення про цей комплекс було узгоджене з галузевими міністерствами, комітетами і схвалене Міністерством освіти і науки України. Згідно з Положенням, кожен член комплексу зберігає статус юридичної особи і не обмежується в правах самостійної діяльності. Постійно ведеться робота щодо розширення членства в комплексі за рахунок виробничих підприємств та наукових організацій і установ. Їх участь в комплексі посилює зв'язки спонсорської допомоги, зокрема в безкоштовній передачі навчальним закладам сучасного устаткування, транспортних засобів тощо. Першою сходинкою до створення комплексів, були філії кафедр на виробництві, в організаціях, наукових установах. Вони і зараз функціонують при всіх випускних кафедрах університету. Їх створення значно інтенсифікувало навчально-виховний процес. У зв'язку з дефіцитом в університеті навчальних площ, необхідні лабораторії були створені на виробничих майданчиках. Лабораторно-практичні завдання проводяться на базі науково-дослідних лабораторій, в цехах і на експериментальних стендах виробничих підрозділів. Успішний пошук нових форм зв'язку з виробництвом, досвід організації навчального процесу на кафедрах призвів до створення окремих комплексів, які об'єдналися в один навчально-науково-виробничий комплекс при університеті [6].

Вивчаючи досвід роботи по розробці міжнародних підходів до підвищення якості освіти [4] та вдосконалення навчальних програм в контексті перспектив освіти, ми з'ясували, що в останні роки значну увагу цій проблемі надають міжнародні організації та ЮНЕСКО.

Так, зокрема у Польщі значна увага надається дослідженню освітніх процесів у суспільстві, яке постійно змінюється, конструюванню, реалізації та оцінці навчальних програм, впливу нових технологій на освіту, теоретично-методологічним проблемам розвитку професійної освіти [8], впровадженню результатів наукових досліджень у практику професійної освіти, розробці системи забезпечення якості професійної освіти, а також інтегративно-модульному змісту професійного навчання механіків і розробці модулів та навчальних пакетів для механіків.

Тенденції розвитку професійної підготовки в системі неперервної освіти Франції, аналіз педагогічних завдань освітньої політики Англії [5] та прогностичні аспекти професійної підготовки у США показують перспективність ступеневої підготовки фахівців за її наукового обґрунтування, а також доцільність співпраці різних навчальних закладів, установ та організацій.

Поглиблення інтелектуальності навчання у професійних школах Німеччини передбачається досягти за допомогою запровадження ступеневої підготовки для певних професій. На основі ступеневої підготовки планується реалізувати проблему систематизації професійної підготовки і підвищення професійної гнучкості та мобільності [1]. Завдяки Закону про професійну освіту в Німеччині система професійної підготовки стала однією з моделей, яка контролюється державою. Разом із соціальним значенням законодавче регулювання галузі професійної освіти має також вагомий педагогічний значення. Воно полягає не лише в тому, що завдяки правовому регулюванню професійної освіти підростаюче покоління залучається до трудової діяльності.

Система освіти складається з п'яти ступенів: дошкільного, початкового, першого ступеня середньої освіти, другого ступеня середньої освіти, третього ступеня освіти. Розглянемо ці ступені детальніше, виходячи з аналізу, проведеного Н. Абашкіною [1]. Перший ступінь середньої освіти передбачає всі форми навчання з 5 по 10 класи головної школи, реальної школи, гімназії, об'єднаної школи. На другому ступені середньої освіти вчаться учні віком від 16 до 18 років, передбачається навчання у 11-13 класах гімназії, у спеціальних професійних гімназіях, у спеціальних училищах після закінчення реальної школи, у професійних школах, у

професійних училищах з поглибленою спеціалізованою підготовкою, у спеціалізованих реабілітаційних професійних училищах, а також у школах охорони здоров'я після закінчення головної школи. Третій ступінь освіти (молоді люди віком від 19 до 23 років) передбачає такі навчальні заклади: університети, вищі спеціальні навчальні заклади, професійні навчальні заклади для одержання спеціальностей, вечірні школи, а також різні форми підвищення кваліфікації. Професійну підготовку одержують на другому ступені середньої освіти та на третьому ступені освіти. Є також професійні академії, в яких теоретичне навчання здійснюється в закладі, а практичне на виробництві; термін навчання у професійних академіях 3-4 роки. Частково цей досвід використовується в Україні.

Таким чином, аналіз досвіду України та країн Європи свідчить про доцільність ступеневої професійної підготовки в умовах навчально-наукових комплексів.

Висновок

Аналіз діяльності існуючих комплексів в Україні і в країнах Європи показує, що їх створення апробується на практиці, однак на сьогодні малодослідженим є теоретичний та науково-методичний аспект проблеми. Разом з тим, масове поширення таких комплексів вимагає не лише узагальнення досвіду їх роботи, але й розробки теоретичних підходів до їхньої побудови та функціонування. Комплекси забезпечують координацію спільної діяльності з реалізації впровадження системи ступеневої підготовки фахівців за наскрізними навчальними планами та програмами, ефективне використання науково-педагогічних кадрів тощо. Практична значущість проведеного аналізу полягає у можливості використання його результатів для організації навчально-наукових комплексів в Україні.

Список літератури

1. *Абашкіна Н. В.* Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині / Абашкіна Н. В. – К. : Вища школа, 1998. – 207 с.
2. *Баб'як М.* Науково-навчально-виробничий комплекс як важлива ланка системи безперервної освіти та економічного виховання / Баб'як М., Мащакевич М., Рибчук А. // Науково-методичний вісник. – 1997. – № 1. – С. 49 – 54.
3. *Вороніна Л. П.* Дидактичні підходи до конструювання різнорівневих програм в основній школі / Вороніна Л. П., Корсакова О. К. // Педагогіка : наук.-метод. зб., – К., 1993. – Вип. 32. – С. 34-39.
4. *Діас Марко Антонио Р.* Международный подход к качеству в высшем образовании: роль ЮНЕСКО / Диас Марко Антонио Р. // Высшее образование в Европе. – 1995. – Т. XX, № 1/2. – С. 110 – 130.
5. *Ковчина І. М.* Педагогічні цілі освітньої політики Англії, як одна з умов соціальної орієнтації особистості / Ковчина І. М., Гуляк О. Б. // Наукові записки : зб. наук. ст. Нац. пед. у-ту ім. М. П. Драгоманова. – К., 1999. – Вип. 35, ч. 1. – С. 49 – 60.
6. *Крижанівський Є. Є.* З досвіду організації та роботи навчально-науково-виробничого комплексу / Крижанівський Є., Козак Ф., Свирида Б. // Науково-методичний вісник. – 1997. – № 1. – С. 80 – 90.
7. *Левківський К. С.* Реформування освіти України в сучасних умовах / Левківський К. С. // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 1995. – Вип. 15. – С. 2 – 9.
8. *Беднарчик Х.* Методолого-теоретические проблемы развития профессионального образования / Беднарчик Х. –СПб. : Радам, 1995. – 294 с.
9. Про введення в дію “Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу професійну освіту)” та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою : наказ М-ва освіти України № 86 від 4.03.98 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – № 10. – С. 4 – 12.
10. *Смовженко Т.* До проблеми впровадження безперервної освіти при підготовці фахівців банківської справи / Смовженко Т. // Науково-методичний вісник. – 1997. – № 1. – С. 12 – 16.

**ОПЫТ СТУПЕНЧАТОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ
В УЧЕБНО-НАУЧНЫХ КОМПЛЕКСАХ В УКРАИНЕ
И В СТРАНАХ ЕВРОПЫ**

Михаил МАРЦИНЮК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Статья содержит анализ научно-методической литературы по вопросу ступенчатой подготовки специалистов в учебно-научных комплексах в Украине и в странах Европы. Рассматриваются, отдельные проблемы подготовки специалистов и изучается опыт организации учебно-научных комплексов.

Ключевые слова: учебно-научные комплексы, подготовки специалистов, образовательные технологии, учебно-методическое обеспечение, содержание образования.

**EXPERIENCE OF SPECIALISTS' DEGREE TRAINING IN EDUCATIONAL
AND SCIENTIFIC COMPLEXES BOTH IN UKRAINE
AND IN THE EUROPEAN COUNTRIES**

Mykhaylo MARTSYNYUK

Lviv State University of Physical Culture

Abstract. The article contains analysis of methodological literature concerning the degree training of specialists in educational and scientific complexes in Ukraine and in the countries of Europe. It deals with some problems of training specialists and the experience of educational and scientific complexes organization is studied.

Key words: educational and scientific complexes, training of specialists, educational technologies, methodological support, the content of education.